

STICHTING MUSEUM MENKEMABORG

JAARSTUKKEN
2021

M U S E U M | B O R G | T U I N

WOORD VOORAF

Een jubileumjaar in coronatijd, dat is geen ideale combinatie. Op 18 mei 1921 werd de Menkemaborg door de erven Lewe van Nijenstein geschonken aan het Groninger Museum. Vanwege de coronamaatregelen kon dit heugelijke feit niet groots gevierd worden. Vier maanden moest de culturele sector dit jaar sluiten. Ondanks dat wisten 18.000 bezoekers de weg naar de Menkemaborg te vinden.

Het jaar 2021 stond tevens in het teken van een directeurswissel. Na 23 dienstjaren had directeur-conservator Ida Stamhuis te kennen gegeven met vervroegd pensioen te gaan. Ter afscheid organiseerde zij dit jaar twee tentoonstellingen in de borg, een presentatie van hedendaags design uit de collectie van het Groninger Museum en een afscheidstentoonstelling waarin medewerkers favoriete objecten uitlichtten. Per 1 augustus trad Afiena van IJken-van Zanten in dienst als nieuwe directeur.

In het najaar presenteerden bestuur en directie een nieuw visiedocument. Zichtbaarheid, actualiteit, verbinding en een gezonde financiële huishouding zijn de ambities die de Menkemaborg bestendig maken voor de toekomst.

Grote dank gaat uit naar de medewerkers en vrijwilligers voor hun inzet en flexibiliteit in dit uitzonderlijke jaar, voor de bezoekers die ons wisten te vinden en aan de provincie Groningen, gemeente Het Hogeland en het Mondriaanfonds voor de coronasteun die wij wederom hebben mogen ontvangen.

H.G. Hoek,
Voorzitter Stichting Museum Menkemaborg

INHOUD

WOORD VOORAF	2
INHOUD	3
1 PUBLIEKSACTIVITEITEN.....	5
1.1 Inleiding	5
1.2 Coronamaatregelen voor ontvangen bezoekers.....	5
1.3 Bezoekersenquête	6
1.4 Tentoonstellingen.....	6
1.4.1 <i>Volkomen uit de tijd, design in de Menkemaborg</i>	6
1.4.2 <i>Topstukken, de favorieten van de medewerkers</i>	6
1.5 Activiteiten en evenementen	6
1.6 Publiciteit	7
1.6.1 Algemeen	7
1.6.2 Verbreden en vergroten publiek.....	7
1.6.2.1 Sociale media	7
1.6.2.2 Nieuwe website	8
1.6.2.3 Mobiele versie audiotour.....	8
1.6.2.4 Publiciteit	8
1.7 Arrangementen, samenwerking en speciale acties	8
2 EDUCATIE	10
2.1 Algemene informatie bezoekers.....	10
2.2 Scholen en erfgoededucatie	10
2.3 Reizend Erfgoed	10
3 COLLECTIE en INTERIEUR	11
3.1 Beheer en behoud	11
3.2 Bruikleenverkeer	11
3.3 Registratie en documentatie.....	11
3.4 Aanwinsten	11
3.5 Onderzoek	11
3.5.1 Publicatie Menkemaborg	11
4 ONDERHOUD.....	12
4.1 Onderhoud gebouwen.....	12
4.1.1 Onderhoud borg en schathuis.....	12
4.1.1.1 Onderhoud beveiliging en technische installaties.....	12
4.2 Projecten GRRG2019 en GRRG 2020	12
4.2.1 Financiering projecten	12
4.2.2 GRRG2020.....	12

4.3 Onderhoud tuin en terrein	12
4.3.1 Onderhoud groen algemeen	12
4.3.2 Tuin	12
4.3.3 Terrein	13
4.4 Kwaliteitsplan Menkemaborg	13
4.5 Huize Tocama	13
5 BESTUUR EN ORGANISATIE	15
5.1 Inleiding	15
5.1.1 Algemeen	15
5.1.2 Bestuurssamenstelling	15
5.2 Structureel subsidies	16
5.2.1 Meerjarenplan en visiedocument	16
5.2.2 Gemeente Het Hogeland	16
5.2.3 Vereniging van Vrienden van de Menkemaborg	16
5.3 Financiën	16
5.3.1 Financiële risico's	17
5.3.2 Financiële gevolgen coronavirus	17
5.3.3 Toekomst	17
5.4 Museumregister	18
5.5 Erfgoedpartners	18
5.6 Medewerkers	18
5.6.1 Algemeen intern	18
6 BORGWINKEL	20

1 PUBLIEKSACTIVITEITEN

1.1 Inleiding

In de Menkemaborg wordt een beeld gegeven van het leven en wonen op een Groninger borg in de 18^e eeuw. Stichting Museum Menkemaborg is namens de eigenaar het Groninger Museum verantwoordelijk voor beheer van het museum en landgoed met de historische tuinen. De Menkemaborg is onderdeel van Topkastelen, een samenwerking van de zestien meest bekende kasteelmusea in Nederland en België. Verder wordt er intensief samengewerkt met de vijf andere Groninger Waddemusea. De organisatie werkt aan de toekomst onder andere door de ontwikkeling van een nieuwe expositieruimte en museumwinkel bij de Tocamaheerd.

De kern en de kracht van de Menkemaborg is de combinatie van het volledig ingerichte huis met bijbehorende gebouwen en historische tuinen. Samen geven ze een beeld van de bewoning van een Groninger borg in de achttiende eeuw. Het geheel van het authentieke interieur, de bijzondere collectie, de monumentale gebouwen en het historisch groen heeft zogenoemde ensemblewaarde.

Dit jubileumjaar zijn twee tentoonstellingen en vanaf juni ondanks de coronamaatregelen zo veel als mogelijk activiteiten georganiseerd. Het gevolg was een lager aantal bezoekers, in totaal 17.914, waaronder ongeveer vijfduizend tuin-, restaurant- en singelbezoekers van wie geen revenuen werden ontvangen. Het bezoekerstotaal was bijna een kwart minder dan in 2019, en ruim 1.000 meer dan 2020. Dit had alles te maken met de sluiting van culturele instellingen gedurende zestien weken om het coronavirus in te dammen.

Dertig procent van de bezoekers betaalden entree tegen vol tarief; bijna een kwart van de bezoekers waren Museumkaarthouders. Dankzij de vele bezoekers voor de tuin viel het verschil net als in 2020 ten opzichte van voorgaande jaren alleszins mee. Tijdens de sluiting maakten veel mensen een ommetje over de singels. Dit kon veilig op de voorgeschreven anderhalve meter.

Doordat het coronavirus wereldwijd was en reizen afgeraden of verboden werd, was het merendeel van onze bezoekers uit eigen land. De Menkemaborg was open van dinsdag tot en met zondag van 10.00 tot 17.00 uur en vanaf oktober een uur korter tot 16.00 uur, omdat met het korter worden van de dagen het zicht in de borg aan het eind van de middag beperkt is.

Restaurant 't Schathoes moest ook regelmatig de deuren sluiten en bezorgde eten tijdens de lockdown van donderdag tot en met zondag. Het uitgebreide terras werd in de zomer goed bezocht.

1.2 Coronamaatregelen voor ontvangen bezoekers

In de Menkemaborg werd het coronaprotocol van de Museumvereniging opgevolgd, waarbij hygiëne en afstand de belangrijkste factoren waren. Voorwaarde voor het openstellen van een museum was dat elke bezoeker of huishouden 10m² tot zijn beschikking had. De borg heeft maar één toegangsdeur, maar gelukkig een brede gang. De algemene kijkbegeleiding *Interieur* volgt de nummering boven de deuren waarmee bezoekers een vaste route door de borg kunnen maken. Per kamer slechts één huishouden. Voor een deel van het jaar bleef ook het online reserveren verplicht. De Menkemaborg was al in 2020 aangesloten op het online reserveringssysteem 'Podium Nederland', dat al in gebruik was bij Erfgoedpartners. Dit had niet alleen een financieel voordeel, maar er was ook hulp beschikbaar voor problemen en vragen over dit systeem. Tijdsloten werden ingesteld en maximaal tien bezoekers werden per vijfenveertig minuten toegelaten in de borg. Per dag leverde dat niet

meer dan negentig bezoekers in de borg op. Niet iedere bezoeker reserveerde online, maar bij voldoende ruimte kon een bezoeker aan het loket een formulier invullen met een gezondheidsverklaring en alsnog de borg bezoeken.

De audiotours konden met de mobiele telefoon gevolgd worden. De audiotourapparaten konden niet ingezet worden, niet alleen vanwege de hygiëne, maar vooral vanwege de beperkte ruimte om bezoekers uitleg te geven. De afstand van gastvrouw en gastheer tot de bezoeker kon niet op anderhalve meter gehandhaafd worden. Voor een bezoek aan de tuin was reservering niet nodig. De tuinpoort is de ingang en men kon rondlopen en via de keukentuin de tuin weer verlaten.

Informatie voor bezoekers over de geldende regels, zowel voor borg als tuin, werd op borden kenbaar gemaakt. Over het algemeen werden de regels goed opgevolgd. Bezoekers gaven aan dat ze zich veilig voelden en de genomen maatregelen door de borg voldoende waren. De bezoekers waren zoals gebruikelijk enthousiast over de Menkemaborg, zowel over de borg als over de tuin, met veel lovende woorden op de bezoekersenquête en naar de medewerkers!

1.3 Bezoekersenquête

De papieren bezoekersenquête in het theehuis is dit jaar door 300 bezoekers ingevuld. Hoewel dit een mooie bron aan informatie is over bijvoorbeeld de herkomst en de bevindingen van de respondenten, vertegenwoordigt deze data nog geen 2% van de bezoekers. Wij beraden ons de komende jaren over aanvullende vormen van enquêteren.

1.4 Tentoonstellingen

1.4.1 *Volkomen uit de tijd, design in de Menkemaborg.* 5 juni t/m 4 juli 2021

Ter viering van het honderdjarige eigendom van de Menkemaborg van het Groninger Museum was een greep gedaan uit de designcollectie van het Groninger Museum. Eigentijdse objecten waren smaakvol gecombineerd met het 18^e-eeuwse interieur van de borg. Dit leidde tot gewaagde combinaties, zoals de *Precious box* van Studio Job, een doos met striklint van porselein met bladgoud in de gele slaapkamer.

1.4.2 *Topstukken, de favorieten van de medewerkers.* 10 juli t/m 31 december 2021

Directeur Ida Stamhuis heeft in de afgelopen 23 jaar bij de Menkemaborg ruim 25 thema's in tentoonstellingen uitgelicht. In verband met haar afscheid in juli 2021 heeft zij de medewerkers gevraagd hun favorieten uit te lichten. De tentoonstelling leverde een verrassende en leuke variatie aan voorwerpen en schilderijen op, waar een korte toelichting bij gegeven werd. Bezoekers werden uitgenodigd een eigen favoriet te kiezen en op sociale media te plaatsen. Onder de reacties werden twee exemplaren van de publicatie *Van kamer tot kamer* verloot.

1.5 Activiteiten en evenementen

Ten gevolge van het coronavirus konden dit jaar slechts een aantal activiteiten doorgang vinden. Jaarlijks terugkerende hoogtepunten als de Dag van het Kasteel (Tweede Pinksterdag) en het dubbelconcert in de Jacobikerk en in de borg moesten geannuleerd worden. Op 24 augustus was het wel mogelijk om met Vleermuiswerkgroep Groningen een vleermuisexcursie op het borgterrein te organiseren. Deze was met dertig deelnemers

volgeboekt. Vanaf 1 september was het weer mogelijk om het doolhof in de borgtuinen te betreden.

De Grunneger Week in september werd eveneens geannuleerd, maar de Menkemaborg en Huize Tocama organiseerden een coronaproof alternatief. Geïnteresseerden konden van 20.30 tot 22.00 uur genieten van een wandeling door de borgtuinen die verlicht waren met tientallen kaarsjes en olielampjes. Tegelijkertijd was Huize Tocama geopend, alwaar de plannen van de ontwikkeling van het pand door de initiatiefnemers werden gepresenteerd. De opkomst was overweldigend, meer dan 550 bezoekers kwamen voor de Lichtjeswandeling.

Elk kasteel heeft een spookverhaal, zo ook de Menkemaborg. En daarom organiseerden wij op 22 oktober Griezelaavond. Acteur Jakob Arbeider vertelde regionale spookverhalen en orgelvirtuoos Sietze de Vries speelde griezelige muziek op het kabinetorgel. In het Schathoes stonden pompoenen klaar om uitgehoud te worden en presenteerde daarbij een speciaal Halloweenmenu. Veertig deelnemers kwamen in stijl verkleed naar dit evenement.

Op 30 oktober organiseerde Urban Sketching Groningen een tekenmiddag bij de Menkemaborg. De maand oktober staat ook wel bekend als inkttober, samen met de organisatie The Big Draw promoten zij het tekenen en schetsen ter bevordering van welzijn, creativiteit en sociale en culturele interactie. Een groep van vijftien deelnemers uit de stad, provincie en zelfs van ver kwamen naar de borg voor een middag schetsen. De fantastische resultaten werden veelvuldig op sociale media gedeeld.

In samenwerking met het Noordelijk Scheepvaartmuseum werden de voorbereidingen getroffen een *Rommel of Riekdom?* middag op 20 november te organiseren, waarbij geïnteresseerden hun schatten ter beoordeling aan een groep experts kunnen aanbieden. Deze activiteit moest geannuleerd worden in verband met de coronamaatregelen.

Twee van de drie dagen van het Kerstweekend in december konden doorgang vinden voordat de maatregelen werden aangescherpt. In de kerstboom op het voorplein konden bezoekers een kerstwens in een kerstbal hangen. Op zondag moest ook dit evenement geannuleerd worden. De mooiste wens, de 11-jarige Oliver uit Uithuizen wenste een zwarte zijdehoender, werd door de Vrienden in vervulling gebracht.

Het jaar wordt gebruikelijk afgesloten met sfeervol kaarslicht tijdens beide kerstdagen. De voorbereidingen waren getroffen, maar door de sluiting vanaf 19 december ging ook dit niet door. Daarom organiseerden wij op 31 december een gratis Oudejaarswandeling door de tuinen. Bijna 150 wandelaars kwamen gezellig *social distancen*.

1.6 Publiciteit

1.6.1 Algemeen

De algemene flyer (10.000 stuks) werd zoals gebruikelijk verspreid over de provincies Groningen, Friesland en Drenthe. De verspreiding werd in verband met de coronamaatregelen later in het seizoen gedaan.

1.6.2 Verbreden en vergroten publiek

1.6.2.1 Sociale media

Ter bevordering van de zichtbaarheid is de Menkemaborg zeer actief op verschillende sociale mediakanalen: Facebook, Twitter, Instagram en LinkedIn. Berichten op sociale media zijn *free publicity*, bijna dagelijks worden er berichten geplaatst en gedeeld waarbij ingespeeld wordt op actualiteit en de algoritmen worden aangezwengeld. Tevens wordt er

ingezet op interactie. Opmerkingen van volgers worden beantwoord en er wordt ook om input van volgers gevraagd, bijvoorbeeld door de vraag je persoonlijke favoriet te delen bij de tentoonstelling *Topstukken*.

Alle sociale mediakanalen van de borg groeiden aanzienlijk het afgelopen jaar. Instagram groeide van 878 in augustus naar 2393 volgers. Facebook liet een groei van 1621 naar 1864 volgers zien. De grootste groei werd bereikt met het Twitterkanaal, deze groeide van 59 volgers naar 970.

Uit de *Best Nine* (de negen populairste afbeeldingen van 2021 op Instagram) blijkt dat exterieurfoto's van de borg de meeste interactie opleveren met het publiek. De torenhoge favoriet was de dronefoto die Martin Postmus maakte van de jaarlijkse snoei van de oprijlaan in september. De foto wist 5.500 personen te bereiken, waarvan driekwart niet-volgers van de Menkemaborg. In de toekomst zetten wij in op dit soort samenwerkingen en foto's voor een groter bereik, dat uiteindelijk meer bezoekers moet opleveren.

1.6.2.2 Nieuwe website

Ondanks dat de website van de Menkemaborg sterk verouderd is, groeide het bereik van unieke bezoekers van 35.000 in 2020 naar 48.000 in 2021. Het totale bereik van de website was 76.000 in 2021. Dit jaar zijn er gesprekken gevoerd met verschillende bedrijven over de realisatie van een nieuwe, eigentijdse website waarbij verleiding met beeld bezoek aan de borg dient te bevorderen, alsook de borg zichtbaar moet maken buiten openingstijden. In 2022 zal er een partij gekozen worden waarmee nog in datzelfde jaar een nieuwe website wordt gerealiseerd.

1.6.2.3 Mobiele versie audiotour

In 2021 is de audiotour omgezet naar een mobiele versie. Bezoekers konden met hun eigen telefoon en QR-codes een rondgang maken 'met de familie Alberda en hun kinderen' door de borg. Helaas stonden hier geen inkomsten tegenover.

1.6.2.4 Publiciteit

2021 was wederom een uitzonderlijk jaar waarin het museum maandenlang gesloten was en activiteiten geen doorgang konden vinden. Het gevolg is minder publiciteit, maar gelukkig stond de Menkemaborg toch regelmatig in de schijnwerpers. Het jubileum met het Groninger Museum en de directeurswissel konden op veel publiciteit rekenen.

Persberichten en andere informatie werden naar landelijke en regionale bladen en diverse websites gestuurd. Informatie over de Menkemaborg staat ook op de website van het Groninger Museum (onderaan de homepage), op de sites van Marketing Groningen en de regio VVV Eemdelta. Tevens werd er veelvuldig geadverteerd in kunst- en museumkranten en museum- en galeriekranten. De speciale onderwerpen van de Menkemaborg op www.deverhalenvangroningen.nl waren met name in coronatijden gunstig.

1.7 Arrangementen, samenwerking en speciale acties

Het lukte dit jaar ook weer om met speciale acties met diverse organisaties de Menkemaborg bekender te maken en daarmee diverse doelgroepen aan te trekken. Ook bleven ledenpassen van diverse organisaties geldig.

Gebruikelijk worden er per jaar zo'n vijftig groepen ontvangen, vaak in een arrangement met restaurant 't Schathoes. Groepsbezoek was maar weinig mogelijk, ook niet voor het restaurant.

1.7.1 Topkastelen

De samenwerking van de Menkemaborg met zestien kastelen in Nederland en drie in België onder de naam *Topkastelen* kreeg een vervolg met vier speciale landelijke acties. De Menkemaborg is het enige Topkasteel in de vier noordelijke provincies.

De BankGiro loterij, de Postcode loterij en de Vrienden loterij gaven dit jaar gezamenlijk vouchers uit aan hun deelnemers. Deze 'Goede Doelen Toegangsbewijzen' werden weer ruimschoots ingezet. Voor de ingeleverde vouchers werd een kortingsprijs ontvangen. De Topkastelen namen tevens samen deel aan de BankGiro Loterij VIP-card, waarbij de bezoekers met deze kaart korting kregen op hun bezoek aan de borg. Slechts een enkel Topkasteel deed nog mee met een actie in de Voordeelagenda van de Postcode Loterij, waaronder de Menkemaborg. Deelnemers aan deze loterij ontvingen de agenda met kortingsbonnen.

Via de digitale weg waren er overleggen met de deelnemende kastelen. Het collegiaal overleg blijft, evenals de kennisuitwisseling, zowel via internet als fysiek tijdens bijeenkomsten op locatie.

1.7.3 De Menkemaborg en toeristische routes

Waddenfoodroutes

Het Schathoes en de Menkemaborg zijn onderdeel van de route van Waddengoud onder het thema 'Waddengastronomie versterkt Werelderfgoed Waddenzee'. Nieuwe gastronomie en beleving van voedsel is het 'Unique Selling Point' van het Waddenwerelderfgoed. De route is te vinden op www.waddenfoodroutes.nl of via www.waddengoud.nl en sinds het einde van 2020 in gebruik.

In het spoor van de Ploeg; e-bike route

Al enige jaren werd gewerkt aan fietsroutes voor e-bikes met informatie over 'De Ploeg' langs deze routes. De eerste drie De Ploeg e-bikeroutes in Noord-Groningen hebben een bijbehorend boekje. De fietsroute 'Groningen Kleurrijk', waarin de Menkemaborg is opgenomen, is te downloaden via de ROUTABEL app. De website 'in het spoor van De Ploeg' is in 2021 gerealiseerd.

1.7.4 Samenwerking Waddenmusea

Sinds 2020 werken zes musea in Noord Groningen samen: het Openluchtmuseum Het Hoogeland in Warffum, het Visserijmuseum in Zoutkamp, Museum Wierdenland in Ezinge, het Kloostermuseum St. Bernardushof in Aduard, Verhildersum in Leens en de Menkemaborg met als doel de krachten in communicatie te bundelen en meer bezoekers te trekken. Dit leidde in juli 2021 tot landelijk televisie- en radiospotjes en A0-posters langs wegen in de provincie.

2 EDUCATIE

2.1 Algemene informatie bezoekers

De algemene kijkbegeleiding in de borg is beschikbaar in zeven talen. Daar werd echter weinig gebruik van gemaakt, omdat het aantal bezoekers uit de ons omringende landen zeer laag was ten opzichte van andere jaren. In het theehuis lagen folders over de borg en van andere musea en toeristische locaties in de noordelijke provincies. Bezoekers konden in dezelfde periode in het theehuis ook de enquête invullen.

In de borg konden kinderen dit jaar geen gebruik maken van de ontdekkingsstocht aan de hand van gelamineerde kaartjes of gevuld mandje.

Voor de geïnteresseerde bezoekers aan de tuin lagen in het theehuis informatiebladen met een gedetailleerd overzicht van de namen van de planten, groenten, struiken en bomen in de tuin, per onderdeel van de tuin. Voor bezoekers is er ook een mobiele audiotour voor een rondleiding door de tuin met hun eigen telefoon. Het is te vinden op www.menkemaborgtuin.nl of kan via een QR-code gedownload worden.

2.2 Scholen en erfgoededucatie

Door de coronamaatregelen voor de musea en de scholen werden het hele jaar geen schoolgroepen ontvangen. Het bezoek van jongeren met een CJP-pas of Cultuurkaart was dit jaar laag.

2.3 Reizend Erfgoed

Het project 'Reizend Erfgoed' was in 2019 juist goed van start gegaan met veel bezoeken aan diverse huizen voor ouderen in de stad en provincie Groningen. Vanwege de coronamaatregelen kon ook in 2021 dit project niet ingezet worden.

3 COLLECTIE en INTERIEUR

3.1 Beheer en behoud

Het behoud van de collectie en het interieur is van groot belang en vergt daarom voortdurend de aandacht. In januari werd de jaarlijkse grote schoonmaak en controle uitgevoerd. Met behulp van dataloggers wordt de temperatuur en relatieve vochtigheid in diverse kamers vastgelegd. Een apart apparaat voor UV en Lux meting wordt afwisselend in de kamers geplaatst. De metingen worden bijgehouden in een digitaal bestand.

Collectie onderhoud en onderzoek

Alle zandstenen tuinbeelden, het houtwerk en de lantaarns zijn in de loop van het jaar schoongemaakt.

3.2 Bruikleenverkeer

Het Groninger Museum transporteerde diverse objecten voor de designtentoonstelling naar de Menkemaborg en weer retour. Ten behoeve van de tentoonstelling *Ode 90 jaar Noordelijk Scheepvaartmuseum* werd een bordje Chinees porselein uit de Yongzhengperiode van de familie Lewe van Nijenstein uitgeleend. Het lag vanaf 4 september in de tentoonstelling met bruikleenobjecten van 37 andere musea uit de provincie.

3.3 Registratie en documentatie

De eigen collectie van de Stichting Museum Menkemaborg is klein. Het overgrote deel is, zoals de borg zelf, eigendom van het Groninger Museum. Via de website van het Groninger Museum kan in de collectie gezocht worden. Bezoekers van de Menkemaborgwebsite worden daarnaar verwezen.

De Menkemaborg doet mee met het Digitaal museum om de belangrijkste onderdelen van de collectie zichtbaar te maken via de website www.collectiegroningen.nl. De afdeling collecties / informatie van het Groninger Museum is bezig met een groot digitaliseringsproject, waarbij de hele collectie gefotografeerd, geïnventariseerd en gecontroleerd wordt. De collectie in de Menkemaborg is daar onderdeel van. In het voorjaar van 2021 zijn de gehele collecties zilver, aardewerk en porselein op de borg gefotografeerd en geregistreerd door een collectiemedewerker en een fotograaf van het Groninger Museum.

3.4 Aanwinsten

Voor de collectie documentatie zijn dit jaar geen voorwerpen ontvangen.

3.5 Onderzoek

Ten behoeve van de designtentoonstelling en de tentoonstelling met topstukken van de medewerkers is er gericht onderzoek gedaan naar de collectie design van het Groninger Museum en favorieten op de borg. Er werden diverse vragen van particulieren of musea over bepaalde objecten of schilderijen, na onderzoek, beantwoord.

3.5.1 Publicatie Menkemaborg

In september 2021 zijn er gesprekken gevoerd met eindredacteur Martin Hillenga bestuurslid Karel Vlak en de nieuwe directeur Afiena van IJken ten behoeve van de publicatie van de Menkemaborg. In 2022 zal met WBooks en alle auteurs contact opgenomen worden om het project opnieuw op te pakken.

De nieuwe gids in drie talen over de Menkemaborg stond gepland na het verschijnen van de grote publicatie. Deze publicatie zal heroverwogen worden.

4 ONDERHOUD

4.1 Onderhoud gebouwen

4.1.1 Onderhoud borg en schathuis

Dit jaar werden de reguliere en kleinere onderhoudswerkzaamheden in de borg en de bijgebouwen, evenals in de tuin, uitgevoerd.

4.1.1.1 Onderhoud beveiliging en technische installaties

De uitgebreide beveiliging van gebouwen en collectie is noodzakelijk, maar ook kostbaar. Alle voorzieningen worden onderhouden door experts. Het jaarlijkse onderhoud van de verwarmingsinstallatie, de kachels, de bevochtiger, de brandblusapparaten en de rookmelders werd uitgevoerd.

4.2 Projecten GRRG2019 en GRRG2020

De projecten groot onderhoud van borg en schathuis die in het kader van GRRG2019 in 2020 werden uitgevoerd door Bureau Holstein restauratie en architectuur en aannemingsbedrijf Sietsema werden in 2021 financieel afgerond.

4.2.1 Financiering projecten

Voor het project werd 70% subsidie toegezegd door de provincie Groningen. Het resterende bedrag was voor rekening van de Menkemaborg. Omdat de reserve groot onderhoud van de Menkemaborg, onder andere door het ontbreken van rente-inkomsten, de afgelopen jaren niet was aangevuld, was extra subsidie nodig. Een subsidie van het Prins Bernhard Cultuurfonds evenals een bijdrage van de Stichting Dioraphte zorgden voor de extra benodigde financiën. Door de coronamaatregelen is de financiële afhandeling van beide projecten in 2021 afgerond.

4.2.2 GRRG2020

In de eerste aanvraag in het kader van de GRRG 2019 waren kleine monumentnummers opgenomen bij de twee grote, maar deze kleine onderdelen werden afgewezen. In februari 2020 werden voor drie monumentnummers opnieuw aanvragen ingediend bij de provincie Groningen: het toegangshek, de kassen en tuinmuur en de brug over de binnengracht met de bijbehorende muren. In juni 2020 kwam het bericht dat de drie aanvragen zijn toegekend. De werkzaamheden zijn gestart in november 2021.

4.3 Onderhoud tuin en terrein

4.3.1 Onderhoud groen algemeen

Contract tuinonderhoud

Sinds 2020 voert hoveniersbedrijf *De Wilde Appel* uit Uithuizen het onderhoud van de historische tuin uit. Er werd regelmatig overleg gevoerd. In de tuin werken vaste tuinmannen van dit bedrijf en de werkzaamheden werden naar volle tevredenheid uitgevoerd.

4.3.2 Tuin

De maand januari was winters te noemen, de borg en tuinen kleurden een paar keer wit van de sneeuw. Vanaf maart bloeiden de stinzenplanten, de magnolia bloeide eind april. Op 20 mei werd de borgtuin kosteloos opengesteld voor bezoek, waardoor bezoekers weer van al de tuinpracht konden genieten ondanks de sluiting van de borg.

Begin juli bloeide de rozentunnel en per september was het doolhof weer geopend. In september werd tevens de nieuwe natuurlijke zonnwijzer achterin de tuin geplaatst. Begin december verscheen er, in de natte sneeuw, een grote kerstboom van *De Wilde Appel* op het voorplein. Een primeur op de Menkemaborg die veel mooie foto's opleverde.

4.3.3 Terrein

Het snoeien van de linden langs de oprijlaan werd in september door medewerkers van Landschapsbeheer Groningen uitgevoerd en mooi in beeld gebracht door (drone)fotograaf Martin Postmus. Deze spectaculaire onderneming leent zich in de toekomst voor een time-lapse film.

4.4 Kwaliteitsplan Menkemaborg

In 2021 ging bureau NO.ORDPEIL Landschap Erfgoed verder met het Kwaliteitsplan. Het Kwaliteitsplan werd opgesteld voor de uitvoering van een integraal en klimaatbestendig revitaliseringsplan, waarbij verbetering van de waterhuishouding en waterpartijen verbonden is aan verbetering van de bodem en vitaliteit van de bomen en buxus en het vergroten van de biodiversiteit. Ook de verbinding met het dorp Uithuizen en het versterken van de leefbaarheid is een belangrijk thema binnen het project. Urgent is het tekort aan water in de droge perioden. Het borgterrein wordt niet gevoed door een natuurlijke waterbron, waardoor er in toenemende mate sprake is van droogte. De te lage waterstand heeft niet alleen grote gevolgen voor de historische tuin, (monumentale) bomen en de unieke bomensingel, maar ook voor de toekomstbestendigheid van het borggebouw zelf.

Er werd samengewerkt met het Waterschap Noorderzijlvest, de provincie Groningen, de gemeente Het Hogeland en de Vereniging Natuurmonumenten. Daarnaast werd informatie verkregen van deskundigen op het gebied van biodiversiteit, waaronder stinzenplanten en bomen. Het plan gaat niet alleen over het terrein van de Menkemaborg, maar ook het erfgoedgebied rondom dit gebied en breder richting het dorp. De definitieve aanvraag werd in 2021 ingediend.

4.5 Huize Tocama

Daar niet alle plannen op een goede manier realiseerbaar zijn op het terrein van de Menkemaborg is er gekeken naar de naast de Menkemaborg gelegen Huize Tocama. Dit complex behelst echter meer dan noodzakelijk is voor de Menkemaborg. Daarom is over de toekomst van de, tegenover de Menkemaborg gelegen, boerderij Tocama met diverse partijen overlegd. Eind 2020 kreeg BOEi de opdracht voor het uitvoeren van een herontwikkelingsonderzoek. Er is subsidie bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed aangevraagd in het kader van de stimulering herbestemming monumenten. Gemeente Het Hogeland is zeer positief en levert ook een financiële bijdrage aan de voorstudie.

BOEi uit Amersfoort heeft in juni 2021 het herontwikkelingsplan opgeleverd. Daar dit perspectief bood zijn er vervolgstappen gezet. Er is een aparte Stichting Tocamaheerd opgericht, die het complex heeft gekocht en de plannen gaat realiseren. Plannen voor educatie, leefbaarheid, recreatie en toerisme. Daarbij wordt invulling gegeven aan de behoefte van de Menkemaborg aan ruimte voor wisselexposities, een museumwinkel en aanvullende accommodatie. Dit prachtige rijksmonument, waarvan het oudste deel stamt uit de eerste helft van de 18^e eeuw, heeft in 1913 zijn huidige verschijningsvorm gekregen. De boerderij heeft ernstig geleden onder de aardbevingen als gevolg van de gaswinning door de NAM en is in 2016 door de NAM gekocht van de Stichting 1939-1945. In maart 2020 is het pand overgedragen aan Stichting Woonbedrijf Aardbevingsgebied Groningen van de Nationaal Coördinator Groningen. In augustus 2021 heeft de overdracht aan stichting Tocamaheerd plaatsgevonden.

De boerderij Huize Tocama wordt zo een prachtig mooie aanvulling op het ensemble van de Menkemaborg met potentie om de aanvullende functies bij de Menkemaborg verder te ontwikkelen. Door de gekozen werkwijze is er geen risico voor de Menkemaborg. Bij het invullen van de plannen zal er op een zakelijke wijze geopereerd moeten worden. De stichting Tocamaheerd zal in haar eigen jaarverslag in meer detail verslag doen van de ontwikkelingen.

De gemeente Eemsmond/Het Hogeland had de afgelopen jaren al fors geïnvesteerd in het terugbrengen van de historische haven op de Blink. Op deze manier ontstaat er voor bezoekers van Uithuizen een boeiende rondwandeling vanaf het station door het centrum langs de kerk en de haven naar de Menkemaborg en vice-versa.

5 BESTUUR EN ORGANISATIE

5.1 Inleiding

5.1.1 Algemeen

Het bestuur werkt aan de hand van de Code Cultural Governance voor de Stichting Museum Menkemaborg. In verband met de coronamaatregelen werd de vergadering in april en juni digitaal gehouden en die van september en december in de vergaderzaal op de borg.

5.1.2 Bestuurssamenstelling

H.G. Hoek, voorzitter, op persoonlijke titel, sinds september 2007

Projectleider/adviseur Economie & Arbeidsmarkt, Gemeente Het Hogeland

Nevenfuncties

- Vicevoorzitter bestuur Stichting Lauwers & Eems, scholen voor PO en VO, Warffum
- Voorzitter 4 mei Comité, Uithuizen
- Voorzitter Stichting Tocamaheerd

H.G.A Sienot, secretaris, op persoonlijke titel, sinds maart 2019

En namens de Stichting Museum Menkemaborg lid bestuur FMOG sinds september 2020

Nevenfuncties:

- Voorzitter Stichting Bevordering Welzijn Uithuizen
- Voorzitter bestuur CDA Afdeling Het Hogeland
- Beoordelaar Classicaal College Beoordeling Beheer PKN, tot 1-9-2021
- Voorzitter Moderamen Protestantse Gemeente Uithuizen, tot 15-11-2021
- Secretaris Stichting Tocamaheerd

W.R. Duursema, penningmeester, op persoonlijke titel, sinds juni 2017

Concerncontroller / Directeur gemeente Midden-Groningen

Nevenfuncties:

- Commissaris Greenport Ontwikkelings Maatschappij Duin- en Bollenstreek, Noordwijkerhout
- Commissaris Omala NV, Lelystad
- Toezichthouder / bestuurslid Lauwers & Eems Basis- en Voortgezet Onderwijs, Warffum, tot 15-4-2021

G.K. Vlak, op persoonlijke titel, sinds juni 2014

Conrector Het Hogeland College Warffum

Nevenfuncties:

- Begeleider schoolleidingen Ubbo Emmius College vestigingen Winschoten en Stadskanaal

Mw. M. Steensma, namens het Groninger Museum, sinds januari 2021

Hoofd Collecties Groninger Museum

Geen nevenfuncties

G.P. Bakker, namens de Vereniging van Vrienden van de Menkemaborg, sinds december 2019

Nevenfuncties:

- Lid Commissie van Beroep van de NOSBO (Noordelijke Schaakbond)
- Voorzitter Vereniging van Vrienden van de Menkemaborg
- Lid Kascommissie Buurtvereniging Dingewold
- Penningmeester Stichting Tocamaheerd

E. Knol, namens het Groninger Museum, sinds september 2020

Nevenfuncties:

- Voorzitter Vereniging voor Terpenonderzoek
- Bestuurslid Stichting Erfgoedpartners Groningen namens Groninger Museum
- Bestuurslid Stichting *Het verleden van Groningen*
- Redactielid redactie *Stad en Lande*

- Lid van de "Koordinierende Ausschuss" van het "Internationale Sachsensymposion. Arbeitsgemeinschaft zur Archäologie der Sachsen und ihrer Nachbarvölker in Nordwesteuropa"-
 - Lid begeleidingscommissie restauratie portret Gratia Starda van Starckenborgh Stachouwer M. Spiljart, op persoonlijke titel sinds december 2021
- Nevenfuncties:
- Bestuurslid Stichting Arboretum Notoarestoen Eenrum

5.1.3 Verzekering Quintes

Het borgterrein, de borg en de collectie in de borg zijn verzekerd bij het Quintes.

5.2 Structureel subsidies

5.2.1 Provincie Groningen Meerjarenplan en visiedocument

In september werd een meerjarenplan met de nieuwe koers voor de Menkemaborg bij de Provincie ingediend. In deze visie wordt ingezet op zichtbaarheid, actualiteit en evenementen. Daarbij werd verzocht om indexatie van de subsidie. Het plan is positief ontvangen en de indexatie is toegekend.

5.2.2 Gemeente Het Hogeland

Gemeente Het Hogeland ontving voor 1 oktober de jaarrekening 2020, de begroting en het activiteitenplan waren reeds ingediend. De gebruikelijke subsidie met indexering werd voor 2022 toegekend.

5.2.3 Vereniging van Vrienden van de Menkemaborg

Door de coronamaatregelen was er wederom nog geen normale jaarvergadering mogelijk. Het aantal leden dat zich kon aanmelden voor de jaarvergadering op woensdagavond 9 september in 't Schathoes van de Menkemaborg moest passen binnen de coronaregels. Dat paste precies, waardoor de te late aanmeldingen helaas niet konden worden gehonoreerd. Erik Hulsegge vertelde ons daarbij enige fraaie anekdotes.

De bijdrage voor de Menkemaborg werd vastgesteld voor 2021 op € 9.250,-.

Overleg besturen Menkemaborg en Vrienden

Op vrijdagmorgen 5 november heeft het jaarlijkse overleg plaats gevonden in de Menkemaborg. Dit jaar wederom met een kleine delegatie van beide besturen, waarbij allerlei zaken aan de orde kwamen.

Activiteiten Vrienden

Het bestuur van de Vereniging van Vrienden van de Menkemaborg wil meer activiteiten ontwikkelen zowel recreatief als wervend. Tijdens NLDoet werd door veel vrijwilligers veel gedaan. Na het Kerstweekend werd de wens van een van de indieners vervuld: een zijdehoentje voor Oliver uit Uithuizen.

5.3 Financiën

De Stichting Museum Menkemaborg heeft het jaar 2021 met een negatief saldo van 25.545 euro afgesloten. In de begroting was al een fors tekort van 100.000 euro opgenomen. De financiële coronacompensatie voor de tweede helft van 2021 van de provincie zal nog berekend worden.

De jaarlijks stijgende kosten door indexering of inflatiecorrectie heeft zijn weerslag, want de subsidies stijgen jaarlijks niet of nauwelijks. Het exploitatietekort wordt daardoor steeds groter. Met name de onderhoud van het historisch groen drukt zwaar op de begroting.

De historisch lage rente is de oorzaak van het wegvallen van inkomsten uit de obligaties en het niet navenant indexeren van de structurele subsidies in de afgelopen jaren zijn daarbij belangrijke oorzaken van het oplopen van de tekorten. De rentebijdragen door het Groninger Museum zijn ook gedaald naar nul. Deze factoren zorgden voor een neerwaartse ontwikkeling van de exploitatie en een forse druk op het eigen vermogen en de bestemmingsreserves.

5.3.1 Financiële risico's

Inkomsten uit entreegelden en activiteiten zijn altijd al een onzekere factor bij de Menkemaborg, maar vanwege het coronavirus zijn nu al twee achtereenvolgende jaren het aantal bezoekers lager dan gebruikelijk. Daarnaast stijgen de vaste lasten voor onderhoud gebouwen en tuinen en personeel door indexering. Uit de meerjarenbegroting blijkt een sterke groei van het exploitatietekort onafwendbaar. Zonder aanpassing van het beleid zullen de reserves de komende jaren aangesproken moeten worden. De beperkter wordende liquiditeit heeft op termijn gevolgen voor de continuïteit. De komende jaren zal er zonder structurele aanpassingen in de inkomsten en uitgaven wederom sprake zijn van verdere tekorten. Bestuur en directie zullen daarom alles in het werk moeten stellen om een dekkende exploitatie te verkrijgen.

Grote uitgaven zijn de komende jaren voor onderhoud te verwachten, niet alleen van de gebouwen, maar ook van tuin en het terrein, waardoor extra subsidie onmisbaar is.

5.3.2 Financiële gevolgen coronavirus

Inkomsten

De Menkemaborg was zestien weken meer gesloten dan voorgaande jaren, waarbij geen inkomsten uit entreegelden werden ontvangen. Door het implementeren van de coronamaatregelen konden per dag minder bezoekers ontvangen worden. Ook de opbrengsten van de borgwinkel vielen tegen en de audiotour kon niet worden ingezet. Alleen in het tweede half jaar konden evenementen worden georganiseerd. Vanwege de lockdown en het wegvallen van de omzet voor het restaurant 't Schathoes werd een korting op de pachtsom afgesproken.

Diverse compensatieregelingen werden door overheden, fondsen en anderen aangeboden, waarvan een enkele voor 2021 van toepassing was voor de Menkemaborg. De Provincie beschikte 15.000 euro voor de eerste zes maanden van 2021, voor de tweede helft loopt een aanvraag.

Uitgaven

De uitgaven van de vaste lasten, onderhoud en salarissen bleven ondanks de coronasluiting gelijk. De personeelskosten waren lager dan begroot doordat er minder zondagen en bijzondere dagen gewerkt werden. Ook de reiskosten vielen laag uit vanwege de overgang van fysieke naar digitale bijeenkomsten.

5.3.3 Toekomst

Het doel van de Stichting Museum Menkemaborg is, zoals dat verwoord wordt in de statuten: 'Het beheren, onderhouden en als museum exploiteren van de Menkemaborg, met alle daartoe behorende gebouwen en opstallen, tuinen, grachten en singels.'

De Menkemaborg is een belangrijk cultureel erfgoed in de provincie Groningen en kwaliteit en authenticiteit staan hoog in het vaandel van de Menkemaborg. De waardering door de provincie Groningen met A-status, maar ook het winnen van de Museumprijs in 2007 in de categorie 'kasteelmusea' en het hebben van twee sterren in de cultuur-toeristische Michelinids, zijn daar bewijzen van.

Het streven is om deze status te behouden, te verbeteren en nog meer zichtbaar te maken. Aangezien de overheidssubsidies jarenlang niet werden geïndexeerd en de vaste kosten wel stegen, is er een discrepantie tussen inkomsten en uitgaven ontstaan. De toegezegde provinciale en gemeentelijke subsidie en indexering zijn veel lager dan de gevraagde, waardoor een positief resultaat van de exploitatie niet meer mogelijk is. Er wordt voor het onderhoud en de projecten, zowel voor de gebouwen als het monumentale groen, altijd al additionele financiering gezocht. Door in te zetten op actualiteit, evenementen en zichtbaarheid, worden nieuwe doelgroepen actief opgezocht en verleid tot een bezoek aan borg en/of tuinen. De Menkemaborg zal zich de komende jaren heruitvinden, waardoor het toekomstbestendig wordt.

Daarnaast gaan bestuur en directie op zoek naar extra inkomsten, waaronder de inkomsten van een aantal sponsors voor de Menkemaborg en bedrijfslidmaatschappen via de Vereniging van Vrienden. Het bestuur en directie zal alles in het werk stellen om de begroting sluitend te krijgen, maar zal daarbij de kwaliteit en authenticiteit van de Menkemaborg niet uit het oog verliezen. Alle werkzaamheden zijn erop gericht om de bezoekers een onvergetelijke tijd te geven.

5.4 Museumregister

Museumregister herijking

De Menkemaborg is sinds 2001 een geregistreerd museum en er hebben sindsdien twee herijkingen plaatsgevonden in 2006 en 2011. In 2018 bleek in een steekproef dat de Menkemaborg nog steeds de museale taken op verantwoorde wijze vervullen, waardoor de museumregistratie verlengd werd. In 2022 volgt een nieuwe loting.

5.5 Erfgoedpartners

De directie participeerde in digitale overleggen met het borgenplatform en het directeurenplatform dit jaar. Daarin werd vooral de stand van zaken en de gevolgen en problemen van de coronamaatregelen onderling uitgewisseld.

5.6 Medewerkers

5.6.1 Algemeen intern

Directeur-conservator Ida Stamhuis ging na 23 jaar werkzaam voor de Menkemaborg in augustus met vervroegd pensioen. Het bestuur opende in het voorjaar een vacature voor een cultuurondernemend directeur. Afiena van IJken-van Zanten werd per 1 augustus aangesteld.

Personeel en corona

De kaartverkoop was van juni tot en met oktober geopend om de bezoekersstromen zo goed mogelijk te reguleren. In november en december vond de verkoop van entreekaarten in de gang van de borg plaats.

Personeelsuitstapje Museum de Buitenplaats, Eelde

Op 18 oktober ging het personeel van de Menkemaborg naar Museum de Buitenplaats en het Nijsinghuis in Eelde.

Vrijwilligers

De Menkemaborg streeft er met haar personeelsbestand naar een afspiegeling te zijn van Uithuizen en regio. Zoals de Cultural Governance Code voorschrijft, dienen wij inclusiviteit en diversiteit te bevorderen. Het verloop van medewerkers en vrijwilligers bij de Menkemaborg is laag, het merendeel werkt al jaren voor de borgen, sommigen zelfs tientallen. Met vijf

vaste medewerkers en circa twintig vrijwilligers is de bezetting rond en dit hopen wij de komende jaren op peil te houden.

Vrijwilligersattentie

Werk op Maat en Steunpunt Vrijwilligers van de gemeente Het Hogeland organiseren jaarlijks een activiteit voor de vrijwilligers in de gemeente. Dat kon wederom niet doorgaan, maar iedere organisatie met vrijwilligers kreeg een leuke attentie die met het kerstpakket werd uitgedeeld.

Kerstborrel 18 december

Helaas kon de kerstborrel dit jaar ook niet doorgaan, wel was er een kerstpakket voor de medewerkers.

6 BORGWINKEL

De borgwinkel heeft door de kleine ruimte ook een beperkt assortiment. Er zijn publicaties over de Menkemaborg en borgen en kastelen in het algemeen te koop. Daarnaast zijn er boeken over Groningen, historisch koken, wandelingen en orgelmuziek te koop. Verder is er een assortiment aan streekproducten. De borgwinkel is een ruimte waar alleen de kaartverkoopmedewerker aanwezig is. De winkelopbrengst van ruim 2.600 euro was laag dit jaar, omdat bezoekers kleine ruimtes meden.